

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Ректор

ЗАТВЕРДЖЕНО

Руслан БІЛОСКУРСЬКИЙ

16 »

04

2026 року

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ЗАЛІКУ

для вступників на освітній ступінь

«магістр» на базі НРК 6 та НРК 7

Спеціальність С6 Географія та регіональні студії і Е4 Науки про Землю
Міждисциплінарна ОП Географія

Схвалено вченою радою географічного факультету
протокол № 10 від 15 квітня 2026 р.

Голова вченої ради

Мирослав ЗАЯЧУК

ЧЕРНІВЦІ

Розділ 1. Склад і будова природних геосфер. Природно-географічні комплекси. Основні характеристики явищ і процесів ландшафтної оболонки та її складових.

Форма та розміри Землі. Рухи Землі у Всесвіті. Географічні наслідки форми Землі та її рухів. Будова сфер географічної оболонки.

Природні закономірності та еволюційні зміни, що пов'язані з гравітаційною взаємодією між Землею, Місяцем і Сонцем. Вплив цих небесних тіл на розвиток географічної оболонки.

Хімічний склад геосфер. Найпоширеніші хімічні елементи в географічній оболонці, їх кругообіг в географічній оболонці.

Роль ендегенних та екзогенних процесів у формуванні поверхні суходолу. Найважливіші кругообіги речовин й енергії на Землі та їхній вплив на розвиток, диференціацію та еволюцію материків й океанів.

Зв'язок термічного режиму різних регіонів Землі із фізичними властивостями діяльних поверхонь і тепловим балансом загалом.

Основні шари внутрішньої будови Землі та найпоширеніші елементи кожного з шарів. Інтрузивний та ефузивний магматизм. Причини проявів вулканізму та закономірності їх поширення.

Гірські породи та їх класифікація. Типи вивітрювання та продукти вивітрювання.

Геологічні структури та їхній вплив на формування рельєфу. Зональні і а зональні фактори формування рельєфу. Схили, чинники і механізми схилових процесів. Зсуви, причини їх утворення, типи зсувів (приклади). Епігенний та гіпогенний карст та особливості їх прояву.

Геологічна діяльність поверхневих та підземних вод. Постійні водотоки і форми рельєфу утворені ними. Утворення льодовиків та їхні типи. Геологічна робота льодовиків та регіони їхньої діяльності. Гірське зледеніння і форми рельєфу створені ним; поширення цих форм в Українських Карпатах.

Генетична класифікація морських берегів, регіональні приклади різних типів морських берегів.

Причини формування різноманіття кліматів Землі. Вплив кліматотвірних чинників на глобальне потепління. Роль циклонів та антициклонів у циркуляції атмосфери і формуванні різноманіття кліматів.

Вертикальна та горизонтальна моделі баричного поля атмосфери, їхнє відображення на картах погоди і картах баричної топографії. Відмінності кліматичних класифікацій Алісова і Кеппена.

Найбільші планетарні вітри та струминні течії. Їхній прояв на прикладі загальної циркуляції атмосфери. Методи спостережень за атмосферою та зв'язок із сучасними уявленнями про будову та властивості атмосфери.

Циркуляція океанічних течій та загальна циркуляція атмосфери. Регіони Землі, де кліматичні пояси і області видозмінюються під впливом океанічних течій.

Роль кругообігу води в географічній оболонці у формуванні водного балансу окремих територій. Регіональні особливості кругообігу і водного балансу на прикладі типів живлення і водного режиму річок.

Методика проведення спостережень за рівнями води на річках. Основні методи вимірювання швидкості води в потоках. Розрахунки витрати води в річці. Рух води у річках та інших руслових потоках. Гранулометричний склад річкових наносів. Особливості водного режиму річок та впливу на нього різних джерел живлення. Особливості різних типів водного режиму річок.

Основні типи ґрунтів, особливості географії їх поширення.

Ландшафт, його складові та зв'язки між ними. Місце фації як елементарного ландшафтного комплексу у морфологічній структурі ландшафту. Історія ландшафтної

оболонки.

Принципи розмежування ландшафтних комплексів. Типологічна і регіональна класифікація ландшафтів. Основні етапи проведення ландшафтної зйомки. Процес укладання ландшафтної карти. Значення кожного з компонентів природи у формуванні ландшафтних комплексів. Особливості їхньої взаємодії на прикладі антропогенних ландшафтів.

Географічні карти та їх класифікація. Картографічні проекції - елемент математичної основи карт. Принципи їх класифікації та розподіл спотворень.

Графічні засоби та способи зображення в картографії. Особливості їх застосування для карт різної тематики, масштабу та призначення. Засоби і способи картографування.

Географічна система координат, системи прямокутних координат та полярних координат. Особливості роботи з кожною із них, зв'язок між системами координат.

Картографічне моделювання. Суть поняття геоінформаційне картографування. Значення ГІС у сучасних географічних дослідженнях.

Розділ 2. Природні геокомплекси материків та океанів.

Найважливіші віхи в історії відкриття та дослідження материків й океанів.

Головні гіпотези й теорії походження материків й океанів. Вплив руху літосферних плит на рельєфотворення материків у різних їхніх частинах.

Найважливіші епохи тектогенезу (складчастості) та сліди цих процесів у сучасному рельєфі материків. Найбільші кратони Землі, їх співвідношення з материками. Кратони - ядра континентів.

Відображення загальної будови та динаміки літосферних плит у обрисах, рельєфі та сейсмічній активності материків і океанів. Приклади такого зв'язку на основі аналізу рельєфу дна Тихого океану.

Взаємозв'язки між геологічною будовою, рельєфом і розподілом корисних копалин. Особливості областей складчастості Північної Америки та Євразії.

Диференціація кліматів материків й океанів (за схемою кліматів Алісова), причини диференціації та її роль у формуванні планетарних біомів.

Спільні та відмінні риси симетричних кліматичних поясів Північної і Південної півкуль; причини спільних і відмінних рис. Структура кліматичних поясів та областей Євразії та Північної Америки; вплив кліматотвірних чинників на кліматичні відмінності двох материків.

Гідросфера Землі. Вплив структури та властивостей гідросфери на можливості використання водних ресурсів Землі. Позитивні та негативні аспекти водокористування (на прикладі Африки). Особливості гідрографічної мережі у північних, тропічних і південних частинах материків північної півкулі; причини неоднорідності у формуванні режиму стоку. Найбільші солоні й прісноводні озера; основні типи та механізм їх формування. Регіони поширення багаторічної мерзлоти; причини її формування та перспективи розвитку в майбутньому.

Порівняльна фізико-географічна характеристика Атлантичного і Тихого океанів; природні відмінності західних та східних узбережь Євразії через різний вплив Атлантичного і Тихого океанів. Порівняльна фізико-географічна характеристика Індійського і Північного Льодовитого океанів. Комплексна характеристика природи Південного океану; вплив Південного океану на стабільність географічної оболонки Землі.

Теплі та холодні течії в океані; найбільші з них. Океанічні течії – важливий азонльний чинник формування природних комплексів материків.

Відмінності гідрографічних мереж материків Південної півкулі, їх зв'язок із рельєфом та кліматом.

Педосфера та ґрунтовий покрив. Чинники, що змінюють типи ґрунтів у широтному напрямку. Інтразональні ґрунти та ґрунти гірських територій. Прояв широтної зональності та вертикальної поясності у поширенні ґрунтів. Вплив ґрунотвірних чинників на

формування основних типів ґрунтів.

Вплив головних фізико-географічних чинників та геологічної історії на поширення популяцій тварин. Роль біотичних, абіотичних й антропогенних чинників у житті й поширенні організмів (на прикладах різноманіття рослинного і тваринного світу). Схожість біокомпонентів; чинники, що її зумовлюють.

Принципи фізико-географічного районування материків. Значення районування при вивченні, систематизації та раціональному використанню природного середовища. Сутність понять «географічний пояс» та «природна зона». Кореляція природних зон із головними типами ґрунтів і кліматичними поясами.

Сутність поняття «висотна поясність». Типи висотної поясності, причини висотної диференціації природних комплексів.

Закономірності та особливості розподілу природних зон на Землі. Чинники та відмінності набору вертикальних поясів в екваторіальному та помірному географічних поясах.

Пустелі помірних й тропічних поясів, неоднорідності фізико-географічних та геофізичних процесів у них.

Прояв зональних та азоняльних природних чинників у розподілі ландшафтів. Відмінності поширення однакових природних зон у Північній і Південній півкулях у межах материків.

Унікальність природи Австралії; приклади унікальних рис клімату, реліктових та ендемічних видів рослинного покриву і тваринного світу.

Комплексна фізико-географічна характеристика природних зон суходолу. Зона вологих екваторіальних лісів та регіональні риси на окремих материках; необхідність збереження цих природних комплексів та підтримання їхнього різноманіття. Структура висотних поясів Анд і Гімалаїв та їхній зв'язок із широтною зональністю Південної Америки та Євразії відповідно. Широтне положення Південної Америки, Африки й Австралії; головні фізико-географічні особливості, зумовлені схожістю або відмінністю положення материків у тотожних широтах.

Вплив покривного зледеніння на розподіл природних зон, а також на рельєф материків.

Стан збереження природного різноманіття та природно-заповідні об'єкти різних природних зон і гірських країн.

Розділ 3. Склад і будова соціосфер. Суспільно-географічні комплекси. Основні характеристики суспільних явищ і процесів формування і розвитку геосфер. Суспільна географія регіонів і країн.

Роль і місце суспільної географії у системі географічних наук; об'єкт і предмет, методи дослідження. Сутність понять «геосфера», «геосфера інтегральна», «компонентна геосфера». Особливості функціонування геосфер та географічні процеси. Поняття простору і часу в географії. Особливості застосування категорій місце, місцезположення та геопростір в суспільній географії. Сутність поняття «територія», властивості і відношення території. Суспільно-географічне поняття «територіальні процеси»; процеси геопросторової диференціації, геопросторової інтеграції, геопросторового комплексо- і системоформування. Особливості організації географічного простору.

Система суспільно-географічних законів. Прояв законів геопросторової структури і відповідності, функціональних законів та суспільно-географічних генетичних законів і закономірностей. Сутність концепції територіальних структур. Основні типи територіальних структур (приклади).

Суть теорій географічного детермінізму та географічного нігілізму. Сучасні погляди щодо ролі природного середовища в соціально-економічному розвитку людства. Політико-територіальні утворення на карті світу. Якісні та кількісні зміни на політичній карті світу. Глобалізація як суспільно-географічний процес. Світова економіка на постіндустріальному етапі розвитку.

Особливості економіко- та політико-географічного положення Європи. Секторальна структура економіки різних типів країн. Приклади реіндустріалізації. Особливості економіки субрегіонів Європи. Приклади визначальної ролі природно-ресурсного потенціалу в розвитку первинного і вторинного секторів економіки. Найбільші промислові райони Європи. «Центральна вісь розвитку Європи». Поляризація промислового розвитку окремих країн Європи. Європейські інтеграційні та дезінтеграційні процеси. Типи країн Європи. Демографічні процеси та механічний рух населення Європи. Основні проблеми міжнародних та міжрелігійних відносин у Європейському регіоні. Процеси урбанізації, субурбанізації, рурбанізації та джентрифікації в країнах Європи (приклади).

Типологія країн Азії: за формою державного правління, формою територіального устрою та рівнем економічного розвитку. Причини нерівномірності економічного розвитку субрегіонів Азії, їх місце в міжнародному поділі праці. Зв'язки України з країнами Азії. Первинний сектор економіки країн Азії. Залежність первинного сектору від природних умов. Вторинний сектор економіки країн Азії. Основні промислові райони. Екологічні виміри економічного зростання. Природний рух, статеві-віковий та етнічний склад населення країн Азії. Позитивні та негативні прояви демографічної політики. Нові перспективні напрями спеціалізації господарства субрегіонів Азії.

Економіко-географічна характеристика Американського регіону. Нерівномірність економічного розвитку субрегіонів Америки, особливості їхньої участі в міжнародному поділі праці. Особливості транспортної системи різних типів країн Америки. Найважливіші міжнародні транспортні магістралі та вузли. Природний та механічний рух населення країн Америки. Особливості системи розселення та урбанізаційних процесів. Порівняльна характеристика субрегіонів Америки на основі виробничої структури основних секторів економіки. «Бананові республіки», «країни із зручним прапором», «країни-офшори», «країни-готелі».

Особливості економіки країн Африки. Вплив глобалізації на економіку. Участь субрегіонів Африки у міжнародному поділі праці. Етнічний та релігійний склад субрегіонів Африки; причини суспільно-політичної нестабільності а виникнення осередків напруги та проявів тероризму.

Країнознавча характеристику регіону Австралія та Океанія. Виробництва, що визначають міжнародну спеціалізацію країн регіону.

Демографічна ситуація в частинах світу. Регіони найбільшого прояву глобальної демографічної проблеми. Головні напрями демографічної політики на сучасному етапі (приклади).

Зміст територіальної організації суспільства та роль розселення населення у формуванні територіальної організації суспільства; її залежність від рівня господарського освоєння території.

Загальний зміст суспільного та територіального поділу праці. Суб'єкти виробництва що формують систему суспільного поділу праці. Чинники розміщення виробництва.

Особливості геополітичної структури сучасного світу та місце в ній України. Основні вектори (доктрини) української геополітики. Сутність діяльності міжнародних організацій. Військо-політичні, економічні та універсальні (змішаного типу) міжнародні організації. Участь України в них.

«Світові міста», підходи до їх виділення та класифікації. Глобальні проблеми людства, шляхи їх вирішення через призму глобальних прогнозів.

Розділ 4. Географія України. Основні позиції Стратегії сталого (збалансованого) господарського розвитку України.

Основні етапи геологічної історії території України; геологічні події, що визначили сучасні форми рельєфу території України.

Тектонічна будова території України; зв'язок тектонічної будови території України

із територіями сусідніх держав. Вплив геологічної та тектонічної будови території України на формування покладів корисних копалин.

Географія і запаси корисних копалин України. Взаємозв'язок поширення покладів корисних копалин, тектонічної будови та рельєфу території України.

Геоморфологічна будова. Основні форми рельєфу та їх визначеність геологічною і тектонічною будовою.

Клімат і кліматичні ресурси. Основні чинники кліматотворення території України (на прикладі прояву пір року та ходу основних кліматичних показників). Основні напрями використання кліматичних ресурсів; потенціал і стан їхнього використання в Україні.

Поверхневі та підземні води. Моря. Водні ресурси. Річкові басейни Чорного, Азовського і Балтійського морів; визначальні чинники формування річкової мережі кожного з них. Значення боліт та підземних вод України у підтриманні рівноваги в довкіллі та забезпеченні водними ресурсами.

Ґрунтовий покрив, земельні ресурси. Основні типи ґрунтів України, їхнє поширення у залежності від клімату та природних зон.

Рослинність і тваринний світ. Просторове різноманіття рослинних угруповань території України. Стан збереження і охорони рослинності у різних природних зонах України.

Природні комплекси (ландшафти), їх поширення і класифікація. Розвиток ландшафтів України в чвертинному періоді та за історичний час. Фізико-географічне районування території України; основні принципи фізико-географічного районування України; основні критерії виділення таксономічних одиниць. Зони мішаних лісів, широколистяних лісів, лісостепова, степова. Фізико-географічна характеристика територій Українських Карпат і Кримських гір. Відмінності між компонентами та чинниками ландшафтів на прикладі класів ландшафтів території України.

Географічні відомості про територію України в минулому; зображення території сучасної України в картографічних творах. Сучасні картографічні інформаційні джерела та ГІС. Структура і значення «Національного атласу України».

Географічне положення України на політичній карті Європи і Світу, історичні особливості формування території України. Перспективи Євроатлантичної інтеграції України.

Історичні особливості змін адміністративно-територіального устрою України. Сучасний адміністративно-територіальний устрій держави, його проблеми та шляхи вдосконалення.

Просторові відміни забезпеченості України мінерально-сировинними ресурсами та їх вплив на формування господарського комплексу.

Земельні та водні ресурси України, географія їх поширення, забезпеченості. Заходи їх раціонального використання, відновлення та охорони.

Сучасна демографічна ситуація в Україні й територіальні відмінності демографічних процесів. Кількість населення України та його динаміка впродовж XX - початку XXI століття. Чинники, що вплинули на кількість населення.

Особливості та географія міграційних рухів населення України: причини і види міграцій, основні напрямки і масштаби міграційних потоків. Географія української діаспори.

Особливості міського і сільського розселення в Україні. Територіальні відмінності в рівнях і темпах урбанізації в Україні. Субурбанізація в Україні. Особливості класифікації міських населених пунктів. Агломерації України. Проблеми монофункціональних міст.

Національний склад населення України. Національні меншини та етнічні групи, основні райони їх розселення. Релігійний склад населення. Просторові відмінності найпоширеніших релігійних конфесій в Україні.

Секторальна структура економіки України та форми територіальної організації національної економіки. Показники економічного розвитку України. Первинний сектор

господарства України. Вплив природних умов і ресурсів на географію поширення виробництв.

Географія, сучасні проблеми та перспективи розвитку сільського господарства в Україні. Просторові особливості рослинництва і тваринництва, як основи формування зональної спеціалізації в Україні. Місце України на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

Просторові особливості паливної промисловості України: основні закономірності розміщення родовищ і видобутку вугілля, нафти, природного газу і торфу. Шляхи покриття дефіциту окремих видів палива в Україні.

Вторинний сектор господарства України. Географія, сучасні проблеми та перспективи розвитку електроенергетики в Україні. Перспективи розвитку альтернативної енергетики.

Географія, сучасні проблеми та перспективи розвитку металургійного виробництва в Україні. Просторові особливості видобування руд чорних і кольорових металів, як бази розвитку металургійного виробництва в Україні. Місце України у світовій металургії.

Географія, сучасні проблеми та перспективи розвитку машинобудування в Україні. Місце України в світовому машинобудуванні.

Географія, сучасні проблеми та перспективи розвитку хімічної промисловості в Україні.

Особливості географії лісопромислового комплексу України.

Особливості географії легкої промисловості України. Особливості виробничого процесу та чинники розміщення підприємств з виробництва тканин, одягу, взуття.

Особливості харчової промисловості України. Чинники розміщення окремих виробництв. Вплив процесів транснаціоналізації економіки на їх розвиток.

Третинний сектор господарства України. Значення транспорту для розвитку економіки. Основні види транспорту України. Міжнародні транспортні коридори на території України.

Туризм як складник національної економіки. Особливості туризму в Україні та міжнародного туризму. Основні регіони розвитку туризму.

Сутність поняття «сталий (збалансований) розвиток». Основні позиції Стратегії сталого розвитку України.

Просторові аспекти міжнародних економічних зв'язків України з регіонами та країнами світу.

Особливості природокористування та формування геоекологічної ситуації в Україні. Природно-заповідний фонд України

Критерії оцінювання

Форма проведення: усна відповідь

Тривалість: 30 хвилин

Співбесіда проводиться в усній формі згідно розкладу.

(розписати завдання, які пропонуються на співбесіду)

Загальна оцінка за співбесіду дорівнює сумі набраних балів, збільшена на 100 балів. Отриманий результат знаходиться в межах від 100 до 200 балів.

Для допуску до участі в конкурсному відборі потрібно отримати не менше 120 балів включно.

1. Оцінка **„відмінно”** (180–200 балів): абітурієнт ґрунтовно і повно викладає матеріал, виявляє повне розуміння матеріалу, аргументує свої думки, застосовує знання на практиці, наводить необхідні приклади не тільки за підручником, а й самостійно складені.
2. Оцінка **„добре”** (150–179 бали): абітурієнт дає відповідь, що задовольняє ті самі вимоги, що й на 180–200 балів, але допускає деякі помилки, які сам виправляє після зауваження викладача, та поодинокі недоліки в послідовності викладання матеріалу.
3. Оцінка **„задовільно”** (120–149 балів): абітурієнт виявляє знання й розуміння основних положень конкретної теми, але викладає матеріал не досить повно і допускає помилки у формулюванні правил, не вміє глибоко і переконливо обґрунтувати свої помилки і відчуває труднощі під час добору прикладів.
4. Оцінка **„незадовільно”** (100–119 бали): абітурієнт виявляє повне незнання матеріалу відповідного питання.

Література основна:

1. Антонов В.С. Короткий курс загальної метеорології. Навчальний посібник. Чернівці: Рута, 2004. 336 с.
2. Артамонов Б.Б., Штангрет В.П. Топографія з основами картографії : Навчальний посібник. – Львів: Новий Світ – 2006 – 248 с.
3. Багров М. В., Боков В. О., Черваньов І. Г. Землезнавство. Київ : Либідь, 2000. 464 с.
4. Барановський М.О. Економічна та соціальна географія України: реальний сектор економіки. – Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2018. -376 с.
5. Безуглий В.В., Козинець С.В. Регіональна економічна і соціальна географія світу: Посібник.- К.: Видавничий центр «Академія», 2003.- 688 с.
6. Білокриницький С.М. Топографія і геодезія. Частина 1. Методичний посібник – Чернівці: Рута, 2001.
7. Врублевська О. О., Катеруша Г. П., Гончарова Л. Д. Кліматологія: підручник Врублевська, Одеса : Екологія, 2013. 344 с.
8. Гончарова Л. Д., Серга Е. М., Школьний Є. П. Клімат і загальна циркуляція атмосфери : навчальний посібник. Одеса , 2005. 252 с.
9. Гречко Т.К., Лісовський С.А., Романюк С.А., Руденко Л.Г. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: [навч. посіб.] / Т.К. Гречко, С.А. Лісовський, С.А. Романюк, Л.Г. Руденко. – Херсон: Гринь Д.С., 2015. – 264 с. – Режим доступу: <https://igu.org.ua/sites/default/files/pdf-text/public-management.pdf>
10. Дністрянський М.С. Геополітика: Навчальний посібник / М.С. Дністрянський. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 436с.
11. Дністрянський М.С. Політична географія України: навчальний посібник / М.С. Дністрянський.- Львів: ЛНУ ім.Івана Франка, 2014.- 384 с.
12. Загальне землезнавство. Книга 1 : навчальний посібник / авт.-уклад. О. Д. Лаврик. Умань : ПП Жовтий О. О., 2014. 112 с.
13. Ігошин М. І. Математичні методи і моделювання у фізичній географії: Підручник. Практикум. Одеса : Астропринт, 2005. 464 с.
14. Клімат України / За ред. Ліпінського В. М., Дячука В. А., Бабіченко В. М. Київ: В-во Раєвського, 2003. 343 с.
15. Клімат України: у минулому... і майбутньому?/ М. І. Кульбіда [та ін.] / за ред. М. І. Кульбіди, М. Б. Барабаш: Монографія. Київ: Сталь, 2009. 234 с.
16. Ляшенко Д.О. Картографія з основами топографії: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів.- К.: Наук. думка, 2008.- 184 с.
17. Марисова, І. В. Біогеографія. Регіональний аспект. Суми, ВТД «Університетська книга», 2005.
18. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність та поляризація. К.: Прінт Сервіс, 2014. 132 с.
19. Міщенко З. А., Ляшенко Г. В. Мікрокліматологія: Навчальний посібник. К : КНТ, 2007. 336 с.
20. Настанова гідрометеорологічним станціям і постам. Випуск 3. Частина 1. Метеорологічні спостереження на станціях. Київ : Ніка-Центр, 2011. 280 с. URL : https://meteo.gov.ua/files/content/docs/meteo_kerdoc/Настанова%20метео.pdf
21. Національний атлас України / Наук. ред. Л.Г.Руденко. К.: ДНВП «Картографія», 2007. 840 с.
22. Олійник Я. Б., Федорищак Р. П., Шищенко П. Г. Загальне землезнавство : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2008. 342 с.
23. Політична географія і геополітика : Навч. Посібник / Б.П. Яценко, В.І. Стадйчук, Ю.С. Брайчевський та ін.; за ред. Б.П.Яценка. К.: Либідь, 2007. 255 с.
24. Сосса Р.І. Картографування території України: Історія, перспективи, наукові основи. – К.: Наукова думка, 2005. – 292 с.

25. Степаненко С. Динаміка та моделювання клімату: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Одеса: Екологія, 2013. 204 с.
26. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навч. посібник. – Одеса: Астропринт, 2001. – 560 с.
27. Шаблій О.І. Основи суспільної географії: Підручник. – 2-ге вид. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 296 с.
28. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії: Монографія. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – 744 с.
29. Школьнік Є.П. Фізика атмосфери. Одеса, 2005. 507 с
30. Костів Л. Я. Регіональна фізична географія. Євразія : навч. Посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка., 2022. 336 с.
31. Аріон О. В., Купач Т. Г., С. О. Дем'яненко. Основи ґрунтознавства : навч.-метод. посіб. / Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 327 с.
32. Чернега П.І., Годзінська І.Л. Загальна геологія: практичний курс : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, 2022. 140 с.
[URL:https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/8966?show=full](https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/8966?show=full)
33. Білоус Л.Ф. Біогеографія: навчальний посібник. К.: КНУ ім.Т.Шевченка, 2020. 260 с.
34. Хільчевський В.К., Гребінь В.В. Гідрологія та гідрохімія: навч. посібник. К.: ДІА, 2025. 352
35. Ющенко Ю.С. Загальна гідрологія : підручник. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. – 591 с.

Література додаткова:

1. Барановський М.О. Наукові засади суспільно-географічного вивчення сільських депресивних територій України. – Ніжин, 2009. – 396 с.
2. Безпека регіонів України і стратегія її гарантування. – Т.1. Природно-техногенна (екологічна) безпека / За ред. Б.М.Данилишина. – К.: Наукова думка, 2008. – 391 с.
3. Голюков А.П. Економіко-математичне моделювання світо-господарських процесів: Навч. посібник. – К.: Знання, 2009. – 222 с.
4. Гудзеляк І.І. Географія населення: Навч. посібник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 264 с.
5. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація: Монографія. – К., 2009. – 346 с.
6. Немець К.А., Немець Л.М. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі: Монографія. – Харків: ХНУ, 2013. – 225 с.
7. Олійник Я. Б. Вступ до соціальної географії : Навч. пос. – К.: Знання, 2000. – 204 с.
8. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Економічна та соціальна географія: сучасний стан і перспективи розвитку. – К.: ВГЛ «Обрії», 2009. – 63 с.
9. Пилипенко І.О. Мальчикова Д.С. Методики суспільно-географічних досліджень (на матеріалах Херсонської області): Навч. посібник. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2007. – 112 с.
10. Підгрушний Г.П. Промисловість і регіональний розвиток України: Монографія. К.: Інститут географії НАН України, 2009. 300 с.
11. Пістун М.Д., Мезенцев К.В., Тьорло В.О. Регіональна політика України: суспільно-географічний аспект: Монографія. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. 130 с.
12. Пістун М.Д., Мельничук А.Л. Сучасні проблеми регіонального розвитку України: Навч. посібник. – 3-є видання. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2013. – 290
13. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демогеографічні аспекти. – Чернівці: Рута, 2003. -392 с.
14. Заставний Ф.Д. Демографічні втрати населення України. Голодомори, війни, еміграції. – Львів: Видав. ЛНУ, 2003. -130 с.
15. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство/ З.Бжезінський; [пер. з англ.]. – К.: Києво-Могилянська академія, 2006. – 203 с.
16. Гантінгтон С. Протистояння цивілізації та зміна світового порядку / С. Гантінгтон; [пер

з англ]. - Львів: Кальварія, 2006 – 473.

17. Книш М.М. Політико-географічна глобалістика : навч. посібник / М. М. Книш, Л. І. Котик. - Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. - 484 с .
18. Лісовський С. А. Основи сталого (збалансованого) економічного, соціального, екологічного розвитку : Монографія / Інститут географії НАН України / Л.Г. Руденко (наук ред.) – Житомир :Полісся, 2007. – 108 с.
19. Маруняк Є. О. Глобалізація та її вплив на розвиток регіонів України – К.: Реферат, 2007. – 224 с.
20. Гавриленко О.П., Шищенко П.Г. Геоекологічні проблеми України: підручник. Київ : ПВТП «ЛАТК», 2022. 379 с.
21. Хільчевський В.К. Гідрографія та водні ресурси Європи: навч. посібник. Київ: ДІА, 2023. 308 с.
22. Самойленко В.М., Діброва І.О. Антропізація ландшафтів : підручник / В.М. Самойленко,. Київ : Ніка-Центр, 2021. 304 с.
23. Михайленко В.П. Геоекологічні основи сталого розвитку: навч.-метод посібник. 2024. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка. 258 с.